

Mészáros L., Botka D., Braun B. (2013): A Somssich-hegyi középső pleisztocén Beremendia (Soricidae) maradványok paleoökológiai jelentősége. In: Bosnakoff M., Dulai A., Vörös A. & Pálffy J. (szerk.): 16. Magyar Őslénytani Vándorgyűlés, Orfű, pp. 24-25.

A SOMSSICH-HEGYI KÖZÉPSŐ-PLEISZTOCÉN *BEREMENDIA* (MAMMALIA, SORICIDAE) MARADVÁNYOK PALEOÖKOLÓGIAI JELENTŐSÉGE

MÉSZÁROS LUKÁCS¹, BOTKA DÁNIEL^{*1}, BRAUN BENJAMIN^{*1}

¹ ELTE Őslénytani Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C; salpin@freemail.hu; botkadani@gmail.com; benjibraun@gmail.com

A Somssich-hegyi lelőhely (Villányi-hegység) feltárása Jánossy Dénes és Topál György nevéhez fűződik. Ásatásaik során 1975 és 1984 között a mintegy 9,5 m mély, üledékkel kitöltött mészkőüregből 51, kb. 20-30 cm vastag réteget tártak fel. Az üledék gazdag, középső-pleisztocén faunát tartalmazott. Ennek az anyagnak a feldolgozása, OTKA kutatás keretében, Pazonyi Piroska vezetésével, jelenleg is folyik a MTM Őslénytani és Földtani Tárában.

A lelőhelyről a taxonómiai munka során számos rovarrevő fajt – nagyjából cickányokat – határoztunk meg. Az egyik leggyakrabban előforduló és egyben a legnagyobb méretű Soricidae forma a *Beremendia fissidens*, amely a család legtöbb fajához képest valóságos óriás.

A Kárpát-medence földtörténete során több ízben fordultak elő rendkívül nagyméretű cickányok. A *Dinosorex engesseri* a középső-miocéntől a felső-miocén elejéig, a *Kordosia topali* a felső-miocén második felétől a középső-pleisztocénig, végül a *Beremendia fissidens* az alsó-pleiocéntől a középső-pleisztocén elejéig volt jelen. Nagyjából 1 millió éve tűntek el erről a területről, de hasonló formák máshol ma is élnek, mint pl. a délkelet-ázsiai *Anourosorex squamipes*. Bár ezek a fajok rendszertanilag egymástól távoli csoportokba sorolhatók, a nagy méreten túl néhány morfológiai bélyegben is feltűnően hasonlóak. Ilyen például a mandibula vaskos processus coronoideusa és rendkívül szűk fossa temporalis internája, vagy a sima felszínű alsó metszőfog. A hasonló bélyegek azonos irányú adaptációra utalnak.

A Somssich-hegy 2. számú lelőhelyén nagy számban fordulnak elő a *Beremendia fissidens* maradványok. Az eddig feldolgozott felső 31 rétegben a minimum egyedszám meghaladja a 30-at.

A *Beremendia fissidens* a genus másik két fajával (*B. pohaiensis*, *B. minor*) szemben igen elterjedt volt Európában. Sztratigráfiaiailag az alsó-pleiocéntől (kora-rusciniai – MN14) a középső-pleisztocénig (alsó-bihari, tarkói szint) van jelen Európában. Somssich-hegyi előfordulása azt jelzi, hogy a lelőhely kora valószínűleg nem fiatalabb, mint a középső-pleisztocén alsó-bihari faunaszakasz tarkói szintje.

Ökológiai szempontból a *Beremendia fissidens*-t általában ubikvista fajként említik, amely sokféle ökotópban, igen széles körben terjedt el Délnyugat-Európától Kelet-Ázsiáig. Önmagában tehát nem elégséges a lelőhely ökológiai viszonyainak meghatározásához, ugyanakkor a *Beremendia* fajok gyakoribbá válása sokszor hideg eseményekhez köthető, és a leggyakoribb kísérőfaunák alapján feltételezzük, hogy elsősorban olyan helyen éltek, ahol a lelőhely tágabb környezetében nyílt, füves vegetációt találunk. Paleoökológiai szempontból tehát a Somssich-hegyen nem zárható ki sem a hideg éghajlat, sem a pusztai ökoszisztéma jelenléte.

A *Beremendia* cickányok speciális autökológiai alkalmazkodása nyújthat némi támpontot a környezet rekonstrukciójához. Az a tény, hogy nemcsak túléltek a pleisztocén eljegesedések megjelenését, hanem még fokozottabban terjedtek el, igen sikeres evolúciós stratégiájuknak köszönhető. Úgy alkalmazkodtak a rövidebb nappalokhoz, és az alacsony hőmérséklethez, hogy a kedvező időszakot kihasználva – a cickányfélék között egyedülálló módon – táplálékot raktároztak el járataikban. Prédájukat – a csigákat – nem falták fel rögtön, hanem mérgező nyálukkal bénították meg, és így halmozták fel őket az inséges időkre. A mérget speciálisan fejlett, hasított („fissident”) metszőfogaikkal juttatták áldozatukba. Ezt a különleges táplálkozási stratégiát támasztja alá az a tény, hogy bizonyos lelőhelyeken, az ilyen krotovinákban nagy mennyiségben találhatóak szárazföldi csigák vázmaradványai.

A *Beremendia* cickányok nemcsak az epizodikus környezeti katasztrófákat, hanem a hosszabb klímaváltozásokat is sikeresen átvészelték. Ugyanez volt jellemző a bevezetőben említett másik két óriáscickányra is, amelyek szintén túléltek a sok más faj eltűnését okozó környezeti eseményeket.

A kutatás az OTKA K104506 számú projekt részét képezte.

PROGRAM, ELŐADÁSKIVONATOK, KIRÁNDULÁSVEZETŐ

16. MAGYAR ŐSLÉNYTANI VÁNDORGYŰLÉS

2013. május 23–25.
Orfű

